

В) 22.12.25 / 01.12

ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ
ОСВІТИ ІМ.М.В.ОСТРОГРАДСЬКОГО
36014, м. Полтава,
вул. Соборності, буд. 64-Ж
тел. (0532) 563-852

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Стрельнікова Віктора Юрійовича про дисертацію Качайла Костянтина
Володимировича «Формування культури ділового спілкування у майбутніх
лікарів у закладах вищої освіти», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01
Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження

Сучасна система охорони здоров'я в Україні перебуває в умовах інтенсивних реформ, спрямованих на підвищення якості медичних послуг, впровадження принципів пацієнтоорієнтованості та відповідності європейським стандартам професійної діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває не лише клінічна підготовка майбутніх лікарів, а й формування їхніх м'яких навичок, зокрема культури ділового спілкування – головного компонента професійної компетентності сучасного медичного працівника. Ефективна комунікація лікаря з пацієнтом, колегами, представниками інших професійних груп, а також участь у міждисциплінарних командах визначають не лише рівень задоволеності пацієнтів, а й безпеку лікування, точність діагностики та загальну ефективність медичної допомоги.

Отже, дослідження питань формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти є науковою і практично актуальною проблемою, розв'язання якої сприятиме підвищенню професійної майстерності майбутніх лікарів, покращенню якості медичної допомоги та гармонізації взаємодії в системі «лікар – пацієнт – суспільство».

У дослідженні культуру ділового спілкування майбутніх лікарів визначено як інтегральне особистісно-професійне утворення, що формується в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти, поєднуючи систему знань, цінностей, установок, норм і практичних навичок, які забезпечують ефективну, етично вмотивовану, соціально відповідальну, ефективну та нормативно регламентовану взаємодію лікаря в професійному середовищі, базуючись на принципах гуманізму, толерантності, поваги до гідності особистості, з урахуванням контексту медичної діяльності.

Роботу виконано відповідно науково-дослідної теми кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395), відповідно

до плану наукових досліджень Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Наукова новизна одержаних результатів

підтверджена тим, що в роботі з урахуванням ідей теоретико-методологічного й навчально-методичного інструментарію особистісно-орієнтованого підходу на основі характеристики літературних джерел і нормативно-практичних матеріалів з'ясовано, що стан розробленості проблеми формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої характеризується недостатнім рівнем інтеграції навичок комунікації у навчальні програми, невеликою кількістю практичних тренувань і рольових ігор, проблемами у навчально-методичному забезпеченні, недостатньою увагою до етичних аспектів, відсутністю міждисциплінарного підходу, недостатньо розробленими залишаються також педагогічні умови, моделі, діагностичні інструменти, які б забезпечували цілісне формування культури спілкування в системі вищої медичної освіти.

У дисертаційній роботі структуру *культури ділового спілкування* представлено як сукупність взаємопов'язаних компонентів: *когнітивного* (знання норм ділового мовлення, етики, комунікації), що необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності майбутніх лікарів; *ціннісно-мотиваційного* (професійна етика, мотивація до якісного спілкування); *мовленнєво-комунікативного* (характеризується володінням термінологією, стилем, стратегіями взаємодії); *етико-деонтологічного* (дотримання ділового етикету, норм професійної поведінки); *психолого-емоційного* (усвідомлення ефективності/дефіциту власного спілкування).

Уточнено критерії, показники та рівні досліджуваної компетентності майбутніх фахівців; обґрунтовано педагогічні умови формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (професійно зорієнтоване освітнє середовище, максимально наближене до реалій майбутньої професійної діяльності лікаря; мотиваційно-ціннісне ставлення до пацієнта та морально відповідальне спілкування як основа довіри в медичній взаємодії; створення комунікативно насиченого освітнього простору та усвідомлення власної комунікативної поведінки майбутнього лікаря). Розроблено комплексну педагогічну модель формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації

Наукові положення і висновки, сформульовані в дисертації, базуються на визначених критеріях сформованості культури ділового спілкування майбутніх лікарів та їх показниках: (*когнітивно-мовленнєвий критерій*

(рівень обізнаності про норми ділового етикету та професійної етики лікаря; знання основних принципів культури спілкування в медичному середовищі; усвідомлення значення комунікації в контексті міжособистісної та міжпрофесійної взаємодії; знання правил професійної комунікації з пацієнтами, колегами, адміністрацією); *мотиваційно-етичний критерій* (внутрішня мотивація до самовдосконалення в сфері ділового спілкування; позитивне ставлення до етичних норм професії лікаря; усвідомлення важливості професійної культури спілкування для якості медичної допомоги; готовність дотримуватись принципів толерантності, емпатії, поваги у взаємодії); *комунікативно-поведінковий критерій* (здатність вести конструктивний діалог у професійному середовищі; уміння слухати та адекватно реагувати на емоційний стан співрозмовника; дотримання норм мовного етикету, ввічливість, коректність у спілкуванні; здатність розв'язувати конфліктні ситуації засобами конструктивної комунікації; володіння навичками публічного виступу, ведення ділового листування); *рефлексивно-корекційний критерій* (уміння аналізувати власний стиль спілкування; критичне ставлення до власної поведінки у професійних ситуаціях; здатність до самокорекції та вдосконалення комунікативних умінь; виявлення прагнення до етичного саморозвитку як частини професійної ідентичності).

Виявлено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови та експериментально перевірено їх вплив на рівень сформованості культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання полягає: у науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти; в уточненні ключових понять дослідження (особистісно-орієнтований підхід, культура спілкування, культура ділового спілкування, культура ділового спілкування майбутнього лікаря), змісту структурних компонентів культури ділового спілкування майбутніх лікарів, критерії рівнів культури ділового спілкування майбутніх лікарів; розроблено комплексну педагогічну модель формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти, що передбачає інтеграцію теоретичної, практичної та рефлексивної підготовки студентів; подальшого розвитку набули форми, методи і засоби забезпечення педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти (експериментальні тренінги з комунікативних

навичок, рольові ігри, фокус-групи з пацієнтами про ідеальну комунікацію, інтерактивні методи, кейси для рольових ігор, педагогічні програмні засоби, ІКТ-технології тощо).

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт від 19 травня 2025 року), Харківський інститут біомедицини та біомедичних наук (акт від 28 липня 2025 року), Полтавського державного медичного університету (акт від 09 вересня 2025 року).

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи представлену на опонування дисертацію з позицій змісту та завершеності, підкреслимо обґрунтованість і логічність її структури, яка презентована анотаціями, вступом, трьома розділами, у яких висвітлюються теоретичні питання формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (перший та другий розділи) та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти (третій розділ), висновками до розділів, конкретними і ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел і додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Підкреслимо, що зміст кожного розділу дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є науково виважені висновки. Текст роботи оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу здобувача до вирішення завдань дослідження. Тому можемо констатувати, що робота Качайла Костянтина Володимировича за змістом і формою є завершеною науковою працею.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Аналіз змісту дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Качайла Костянтина Володимировича дає змогу дійти висновку, що наукові публікації автора (15 публікацій, серед них: 6 – статті у провідних наукових фахових виданнях, 9 – тези доповідей на наукових конференціях) достатньо повно відображають зміст і наукові положення дисертації, наукову новизну одержаних результатів й практичне значення. Апробація результатів дослідження Качайла Костянтина Володимировича здійснювалась шляхом публікацій матеріалів дисертації, а також у виступах на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Culture of business communication of future doctors and its formation in institutions of

higher education» (Харків, 26-27 жовтня 2023 року), «The culture of business communication as an indicator of the high communicative culture of the future doctor» (Вена, 24-26 січня 2024 року), «Формування культури ділового спілкування у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти: практичний аспект» (Харків, 18-19 квітня 2024 року), «Компетентнісний підхід до формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти» (Харків, 23-24 травня 2024 року), «Формування комунікативних навичок у майбутніх лікарів у закладах вищої освіти» (Гельсінки, 17-19 липня 2024 року), «Formation of the business communication culture of the future doctor is a necessary factor in the formation of his professionalism» (Молдова, 11-12 листопада 2024 року), «Медична професійна мова та її роль у спілкуванні лікаря з пацієнтом» (Харків, 27-29 березня 2025 року), «Формування культури ділового спілкування у відносинах між лікарем і пацієнтом» (Харків, 14-17 травня 2025 року), «Важливість вивчення основ ділового етикету у формуванні культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої медичної освіти» (Кременчук, 2 червня 2025 року).

Основні результати й висновки виконаної роботи також обговорювались і були позитивно оцінені на засіданнях кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна та кафедри «Організація та управління охороною здоров'я і соціальної медицини», на звітних міжнародних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (2023-2025 рр.). Наведені факти дають підстави стверджувати, що дисертація пройшла належну апробацію, вона є самостійною науковою працею, котра має завершений характер.

Дискусійні положення та зауваження

1. У підрозділі 1.2 (с. 68) дисертант доходить висновку, що «значення культури ділового спілкування для ефективної взаємодії лікаря з пацієнтами, колегами, адміністрацією, представниками інших професій полягає в тому, що формує імідж лікаря як професіонала, забезпечує ефективну командну роботу, сприяє підвищенню рівня задоволення пацієнтів, зменшує ризики конфліктів та помилок». На нашу думку, у представленому автором Додатку К «Набір кейсів для рольових ігор» (с. 335-339), бажано було б навести приклад кейсу «Неетичне спілкування лікаря» для подальшого його розбору.

2. Автором у підрозділі 1.3 (с. 68-94) дисертаційного дослідження широко представлено підходи країн ЄС щодо формування комунікативних навичок у медичному освітньому середовищі. На нашу думку, робота виграла б, якби дисертант надав рекомендації стосовно можливості імплементації

європейського досвіду формування культури ділового спілкування в українській реальності.

3. На нашу думку, дисертаційна робота збагатилася б, якби дисертант запропонував у додатках Тренінг з онлайн-комунікації, орієнтований на збереження емоційного контакту з пацієнтом.

4. Проаналізовані автором 40 навчальних програм з різних дисциплін, що впливають на формування комунікативної культури майбутніх лікарів, дозволили дійти висновку щодо введення у вітчизняні медичні ЗВО обов'язкового курсу «Комунікація в медицині». Вважаємо за доцільне у додатках представити тематику запропонованого курсу.

Водночас акцентуємо дискусійний характер цих положень, що суттєво не знижують загального позитивного враження про роботу.

Загальний висновок. На підставі вивчення опонованої роботи можна дійти висновку, що дисертація Качайла Костянтина Володимировича «Формування культури ділового спілкування майбутніх лікарів у закладах вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Качайло Костянтин Володимирович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії і економіки освіти
Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського

Віктор СТРЕЛЬНИКОВ

Підпис професора В. Ю. Стрельнікова підтверджую.

Методист відділу роботи з персоналом

Лідія НЕБРАТ

